

[itobiad], 2020, 9 (2): 1879/1901

**Bir Dönüşüm: Cahiliye Yağmacılığında Bedir Gazvesi
Ganimetlerine**

A Transformation from Jahiliyyah looting to the Military Campaign
fo Badr

Mehmet Nadir ÖZDEMİR

Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Assoc. Prof., Kastamonu University, Faculty of Theology
mehmetnadir72@gmail.com
Orcid ID: 0000-0002-1445-7541

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 22.04.2020
Kabul Tarihi / Accepted : 30.06.2020
Yayın Tarihi / Published : 30.06.2020
Yayın Sezonu : Nisan-Mayıs-Haziran
Pub Date Season : April-May-June

Atıf/Cite as: Özdemir, M . (2020). Bir Dönüşüm: Cahiliye Yağmacılığında Bedir Gazvesi Ganimetlerine. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 9 (2) , 1879-1901 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/54141/725315>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 – Istanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Bir Dönüşüm: Cahiliye Yağmacılığında Bedir Gazvesi Ganimetlerine

Öz

Çalışmada Cahiliye döneminden İslâm dönemine geçişte ganimet almanın meşruiyeti, biçimi ve sonuçları ele alınmıştır. İslâm öncesinde önemli bir gelir kaynağı olan yağma savaşlarının sonucunda bedevi Araplar, kabilenin hem her türlü malını hem de kadınlarını ve çocuklarını ele geçirirlerdi.

İslâm'ın gelişinden sonra ilk ganimete konu olan askeri eylem, Abdullah b. Cahş Seriyyesidir. İstenmedik bir biçimde ölümlü bir eyleme dönüşen bu seriyye ganimetin meşruiyetinin Müslümanlarca sorgulanmasına neden olmuştur. Ganimet konusunda henüz bir âyetin gelmediği bu günlerde Hz. Peygamber'in izni dışındaki bu eylemi hoş karşılamamış ve müfrezenin getirdiği ganimetleri kimseye paylaşmamıştır.

Ertesi yıl cereyan eden Bedir gazvesinin ardından nâzil olan âyetler ganimetin meşruiyetini de beyan etmiş ve Hz. Peygamber hem Abdullah b. Cahş Seriyyesi'nin hem de Bedir ganimetlerini taksim ettiler.

Hz. Peygamber'in savaşlarında savaşmak zorunda kaldığında savaştığı için ganimet amaç olmayıp, araç olarak değerlendirilmiştir. Böylece Müslümanlar yeni gazveler için imkan bulmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Ganimet, Enfâl, Bedir gazvesi, Abdullah b. Cahş, Bedevi Araplar, Dönüşüm, Hz. Muhammed

A Transformation from Jahiliyyah looting to the Military Campaign fo Badr

Abstract

This study addressed the legitimacy, form, and consequences of looting during transition from Jahiliyyah to Islam. Bedouin Arabs seized property and women and children through looting, which was a source of income and security before Islam.

After the advent of Islam, Abdullah b. Cahş, which turned into a bloody carnage, was the first military action that made Muslims question the legitimacy of looting. On the days when a verse had not yet come, Muhammad the prophet reacted to that campaign, which took place without his permission, and therefore, did not share the spoils.

The verses descended after the war of Badr, which took place the following year, declared the legitimacy of spoils of war, and therefore, Muhammad shared the spoils of the campaigns of Abdullah b. Cahş and Badr.

For Muhammad, the spoils of war were not ends, but means, which gave Muslims opportunities for new campaigns.

Keywords: Spoils, Enfal, Badr campaign, Abdullah b. Cahş, Bedouin Arabs, Transformation, Muhammad the prophet

Giriş

Bu çalışmada İslâm öncesi dönemde hayatın doğal bir parçası olan yağmacılık savaşları ile ganimet almanın İslâm'dan sonra da değişikliklere uğrayarak ve hukukî bir statü kazanarak nasıl devam ettiği ele alınmıştır. Diğer bir ifade ile Cahiliye döneminde fîcar savaşları gibi, kabilelerin ittifak içinde hareket ederek sırf ganimet için yaptıkları savaşlar söz konusu iken, İslâm'ın gelişiyle savunma ya da fetih amaçlı savaşlarda elde edilen ganimetler meşru görülmüştür. Alınan ganimetlerin de sarf yerleri belirlenmiştir.

Konu kaynaklarda kullanılan ıstılahlar çerçevesinde değerlendirilmiştir. Çalışmada belirlenen ve metin içinde işaret edilen kavramlar her ne kadar bilindiği iddia edilen kavramlar olsa da aralarındaki anlam incelikleri bilinmemektedir. Çalışmada bu anlam inceliklerine de işaret edilmiştir. Diğer taraftan karşılaşılan en önemli sorunlardan biri ganimetin meşruiyeti olup bu mesele delilleriyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca çalışmadan amaçlanan bir diğer hedef de ganimet konusunun din-ekonomi ekseninde incelenmesine katkı sağlamaktır. Çalışmada bu konu metin içinde özellikle açıklanmıştır.

Bir başka mesele ise cahiliye döneminden İslâm dönemine geçişte hangi benzerlik ve farklılıkların olduğunun açıklığa kavuşması gerektiğidir. Bir Arap uygulaması olan yağmacılığın, ganimet almaya nasıl dönüştüğü bir tartışma konusudur. Bu, sadece oryantalistlerin değil, bazı Müslüman yazarların bile anlamakta güçlük çektikleri bir konudur. İşte bu husus da aydınlığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Orta çağ dünyasının dinamikleri içinde bu konuya bakıldığında anlaşılabilir olduğu ortaya çıkarken, günümüz dünyasına sunumunun hiç de kolay olmadığı ortaya çıkmaktadır. Konunun aydınlığa kavuşmasına katkı sağlayacağı umulan bu çalışma, esasen bundan sonra konu ile ilgili planlanladığımız araştırmalar için de aydınlatıcı olacaktır.

Diğer taraftan Müsteşrikler de bu konuyu eserlerinde ele almışlardır. Ancak müslüman araştırmacıların bu konuda ciddi çalışmalarına şahit olmuyoruz. İşte bu çalışma bu anlamda müslüman bir araştırmacının bakışını yansıtması bakımından da önemlidir.

Ganimet konusunda oluşan algılara karşı bilimsel bilginin önemi tartışmasızdır. Kaynaklara dayalı olarak hazırlanan bu çalışma doğru bilgiye ulaşmayı hedeflemektedir.

Çalışmada konunun Bedir gazvesi ile sınırlandırılmasının nedeni, ganimet konusu ile ilk âyetlerin bu gazveden sonra gelmesi ve bundan sonraki seriyye ve gazveler için temel teşkil etmesidir. Gelişmeler içinde ortaya çıkan yeni sorunlar yeni tedbirleri almayı gerektirdiğinden Hz. Peygamber'in bu dinamik süreçte gelen âyetleri tebliğ edip hemen uygulamaya geçmesi İslâm dininin oluşumu ve gelişmesi açısından önem arz ediyordu.

Konu incelenirken kavramsal çerçeve ile birlikte Bedir gazvesi öncesi dönem yağmacılık dönemi, ardından yağmacılıktan ganimete değişim, yine ardından Bedir gazvesiyle ganimetin hukuka kavuşması dönüşüm olarak üst başlıklar kullanılmıştır.

Bu çalışma bilinenin tekrarından çok kavramlar arasındaki anlam farklılıkları başta olmak üzere dini ve ekonomik boyutları ile incelemektedir.

1.Kavramsal Çerçeve

1.1.Ganimet:

Sözlük manasıyla "Bir şeyi zorluk yaşamadan elde etmek" (İbn Manzûr, t.y.: XII, 445, Isfahânî, 2007: 1102) demektir. Düşmandan savaş esnasında veya muharip iki ordunun karşılaşması sırasında zorla alınan mallara ganimet denilir (Mustafa, t.y.:1961: II, 670; Bilmen, 1988: III, 394). İslâm fıkında, "Müslümanların savaş yoluyla gayrimüslimlerden ele geçirdikleri esirler ve her türlü mal" şeklinde de tanımlanmaktadır. (Erkal, 1996: XIII, 394) Bir başka tanıma göre ganimet, Allah'ın mü'minlerin, düşmanlarının mallarından helal kıldığıdır (Ebu Ubeyd, t.y.: 317). Bu kelime ve türevleri Kur'an'da altı defa (Nisa, 4/94; Enfâl, 8/41; Fetih, 48/15,18,19,20) geçmektedir. Bu kavram İslâm öncesinde de kullanılmıştır.

1.2.Seriyye:

Sözlük anlamıyla "Gece yolculuğu yapmak veya yaptırmak" anlamındaki "serâ" kökünden türeyen 'seriyye' askerî birlik, silahlı tim, ordunun bir bölüğü" manalarına gelir. Bu askerî birliklere görevlerinin gereği olarak çok defa geceleyin yol almaları, gizli hareket etmeleri sebebiyle 'seriyye' adı verilmiştir. Terim olarak Hz. Peygamber'in hedef ve planlarını belirlediği; ancak bizzat kumanda etmeyip sahabeden birinin kumandasında gönderdiği askerî birlik ve seferler için kullanılmıştır (Özdemir, 2009: XXXVI, 565).

1.3.Gazve:

Arapçada "gazv" masdarı "İstemek, kastetmek, niyetlenmek" gibi manaların yanı sıra "düşmanla savaşmak" anlamında da kullanılır. Bu kökten türemiş bir isim olan gazve ise "Akın, saldırı, din uğruna yapılan savaş" anlamına gelir (Algül, 1996: XIII, 488). Cahiliye döneminde haydutluğun bir çeşidi olarak ifade edilen "gazv", bir Arap müessesesi olarak, çöl hayatının sosyal ve iktisadî şartlarından doğmuştur (Hitti, 1980: I, 47-48). İslâm'ın gelişinden sonra ise "gazve" Hz. Peygamber'in bizzat katıldığı askerî seferlere isim olmuştur (Algül, 1996: XIII, 488-489).

1.4.Esir:

Arapça'da "savaş tutsağı" karşılığında kullanılan bu kelime, "ip vb. şeylerle sağlamca bağlamak" anlamındaki esr (isâre) kökünden türemiş bir sıfattır.

"Maḥpus" manasında da kullanılmıştır. Arap lisanında "esir", savaşta ele geçen ve asıl muharip unsur olan yetişkin erkekler için kullanılmasına mukabil, "gönlünü çelmek" anlamına da gelen "seby" yalnız kadın ve çocuk tutsaklar için kullanılır. Esir kelimesi bazen erkekleri ve kadınları kapsayacak şekilde kullanıldığı halde "seby" erkekler için kullanılmaz. (el-İsfahânî, 2007:120; Özel, 1995: XI, 382) Zerârî ise, çoluk çocukları ifade eden bir kavramdır (Bilmen, 1988: III, 402).

1.5.Nefl/Nefel:

Bu kelimenin çoğulu enfâldir. Esasen "nefil" ve "nâfile" bir asıl üzere ziyade olan şey anlamına gelmektedir. Ayrıca cihadda ecri ahirette beklenen ganimete de "nefel" denildiği gibi bir gaziye ganimet hissesinden fazla olarak verilmesi şart edilen mala da "nefel" denilir. Üçüncü olarak denilmiştir ki buradaki enfâl genellikle ganimet olmayıp, humustur. Dördüncü olarak enfâl müşriklerden savaş olmaksızın Müslümanların eline geçen feydir (Yazır, 1979: IV, 2365).

Düşmanlardan ve başkalarından elde edilenlere "ganimet" denir. Herhangi bir zorunluluk olmaksızın başlangıçta Allah'tan bir lütuf olduğu göz önünde bulundurulduğunda ise "nefel" denir. Diğer bir kullanıma göre ise, genel ve özel olarak bir ayrıma gidilip, "ganimet" yorularak olsun ya da olmasın, zaferden önce ya da sonra olsun, ganimete ulaşmayı isteme sonucunda elde edilen, "Nefel" ise, ganimet taksiminden önce ganimet olarak elde edilen şeydir (İsfahânî, 2007: 1475-1476). Bu kavram ileride görüleceği üzere İslâm'dan sonra kullanılmıştır.

1.6.Seleb:

Seleb sözlükte "Bir şeyi kapıp götürmek, güç kullanarak sahibinden almak" manasındaki "selb" kökünden türeyen ve "zorla alınan şey, kişinin üzerinde bulunan şeyler" anlamına gelen "seleb" terim anlamıyla savaş sırasında öldürülen düşman askerine ait her türlü giysi, para, takı, değerli eşya ve madenlerle kullandığı silahları ifade eder. Bu şekliyle "seleb", savaş ganimetlerinin özel bir türüdür (Yaman: 2009, XXXVI, 398). Bu kavram İslâm sonrasında da kullanılmaya devam etmiştir.

1.7.Safiyy:

Hz. Peygamber için her gazvenin ardından ganimetten (الغنيمة) ayrılan özel paya "safiyy" denilmektedir. Bu, at, kılıç ya da bir cariyeye oluyordu (Ebu Ubeyd: t.y., 136-137). "Safiyy" hakkı Hz. Peygamber tarafından kullanıldı. Ebu Sevr dışındaki hukukçuların büyük çoğunluğu bunu, Hz. Peygamber'e özgü bir hak ve imtiyaz olarak kabul etmişlerdir. Sadece Ebu Sevr Hz. Peygamber'e halef olanların da bu hakka sahip olduklarını ileri sürmüştür (Hamidullah: 2007, 315). "Safiyy" hakkı ganimetlerin taksiminden önce alınır. Hz. Peygamber bu hakkından ayrı olarak bir de gazi olarak ganimetlerden pay alırdı (Yeniçeri, 2007: II, 396). Kanaatimizce bu kavramın İslâm öncesindeki "mirbâ" denilen kavramın yerine kullanıldığı anlaşılmaktadır.

1.8.Humus:

Sözlükte "beşte bir" anlamına gelen "humus", İslâm fıkında ganimet ya da bu hükümde olan mallardan kamu adına belirli alanlarda sarf edilmek üzere alınan pay demektir. Köklerini İslâm öncesi Arap toplumundan alan bu kavram, Hz. Peygamber ve sahabe uygulaması ile kurumsallaşmış ve sonraki dönemler için model teşkil etmiştir (Apaydın, 1998: XVIII, 365). Bu açıdan İbn Abbas'a göre, "Ganimette humus vardır. Humus alınıncaya kadar ganimet taksim edilmez" (Ebu Ubeyd: t.y., 323). Bunun İslâm öncesindeki "mirbâ" yani ganimetin ¼'ünün komutana ait olmasının yerine geçtiği sanılsa da esasen ganimetin 1/5'i ilgili âyette belirtildiği üzere belirlenen yerlere harcanması istenmiştir.

2.Yağmacılık dönemi: Bedir Gazvesi Öncesi

Bedir gazvesi öncesi denilince "Cahiliye dönemi" olarak da adlandırılan dönemi anlamak gerekir. Çünkü Mekke döneminde Müslümanlar için ganimet konusu söz konusu olmamıştı. Bilindiği gibi İslâm öncesi dönemde Araplar, ticarete şöhrete ulaşmışlardı. Hatta "Her Arap tacirdir" deniliyordu (Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi, 1986: I, 141-142). Böyle bir ortamda ganimetin bir gelir olarak ticaretten önce mi yoksa sonra mı geldiği sorusu akla gelmektedir. Zira ticaret yolları açık iken ve kervanları hareket halindeyken yağmacılık yapmadıklarını söylemek zordur. Diğer taraftan yağmacılığın düzenli bir gelir kaynağı olmayıp, ilave bir geçim kaynağı olduğunu, ittifaklar ve günün şartları içinde geliştiğini de belirtmek gerekir.

İslâm'dan önce Arap yarımadasında yaşayan kabileler iki kısma ayrılır; bunlar muayyen bir yerde devamlı olarak ikamet edenler ve bir yerden başka bir yere göç ederek gıda, mera ve su arayan bedevî Araplardır. "Ashabu'l-veber" denilen bu ikinci kısım kabileler yağma ile yaşarlardı. (Şiblî: 1977, I, 388-389) Bedevî Arapların köleleri vardı, ancak hadarîlerdeki kadar yoktu (Cevad Ali, 1413/1993: IV, 570).

Çölde bir kabilenin etkinliği, refah ve serveti, eli silah tutan adamlarının sayısı ile orantılıydı. Hangi kabile daha çok savaşçı çıkarabiliyorsa o galip gelir, ganimet mallarını o kabile toplar, çöl halkı üzerinde hâkimiyeti o kurardı. Bu yaşam biçimi erkeğin muharip olması sebebiyle Arap toplumunda kadından ziyade erkeğe rağbet edilmesi sonucunu doğurmuştur (Günaltay: 1997, 118). Ancak çölün ağır şartları karşısında kadının çabasına da ihtiyaç duyulmaktaydı. Erkek, yağmacılık ile uğraşırken, çocuklara bakmak, develeri sağlamak, hurmanın lifinden hasır, devenin yününden bornoz örmek de kadının görevlerindendi. Kabile baskına uğradığında muhariplere su taşımak, onları şiirle cesaretlendirmek yaralıları tedavi etmek kadınlara aitti. Ancak yine de bunlar kadınlara itibar sağlamıyordu (Günaltay, 1997: 118-119).

Cahiliye döneminde ganimetin önemli bir malî kaynak olması onları aldıkları ganimet nisbetinde diğer kabilelerden ayrıcalıklı yapıyordu. Kabilenin başına geçen efendi ya da komutanın ilk işi seferlere çıkma ve bu vesileyle gelirlerini artırmaktı. İntikam alma durumunda olan kabileler bile saldırmak için ekin ve otlakların yetiştiği dönemi seçiyorlardı (Ali Cüнди: 1966, 81-82). Cahiliye döneminde kullanabileceği hiçbir geliri olmayanların başvurdukları yol bu idi (Rodinson: 2013,196-197).

Kabilelerinin içinde buldukları yoksulluk dikkate alırsa, bu toplulukların, kendilerinden bir miktar daha şanslı öteki kabilelerin küçük servetini zorla ele geçirmek için nasıl istekli oldukları kolayca anlaşılır. Ancak İslâm öncesi dönemdeki savaşlarda ganimet ile ilgili farklı yaklaşım denilebilecek görüşler de vardır. Örneğin intikam savaşlarında ganimete önem verilmesinin hissedilmesi, intikam sahibi taraflar ve bilhassa kadınlar tarafından kınanacak bir durum olarak görülmüştür (Zalat, 1989: 135).

İslâm öncesinde Araplar yağmacılıkta ele geçirdikleri ganimeti güç ve soy esasına göre dağıtırlar, yukarıda belirtildiği üzere “mirbâ”yı yani payın büyüğünü de kabile reisleri alırdı (Karaman, 2007: II, 267). Ganimetin geri kalanı geliş güzel taksim edilirdi (Şibli, 1977: I, 455). İslâm öncesi Arap yarımadasında öncü kuvvet komutanlarının, taksimi mümkün olmayan eşya üzerinde, düşmanın bozguna uğramasından ve genel yağmadan önce ele geçirilen, taksim edilmeden önce ganimetlerde tasarrufta bulunmak ve kılıç, cariyeye, at vb. değerli şeylerden kendileri için seçmeleri geleneksel bir uygulama idi (Hamidullah, 2007: 314). Aşağıda da ifade edildiği üzere İslâm sonrasında buna “Safiyy” denilmiştir. Ele geçirilen esirler ise hemen köleleştirilirdi (Ebu Ubeyd, t.y.: 196).

İslâm öncesi dönemde kadın, savaşlar açısından aranılan bir hedef olup ganimet olarak değerlendirilirdi. Savaşta galip tarafın esiri olduğu takdirde savaşçılar arasında paylaşılırdı (Acar, 2007: 151). Diğer taraftan kız çocukları ve kadınlar, “Ata binip kılıç kuşanmayan, ganimet toplayamayan kimseler mirasçı olamaz” şeklindeki bir gerekçeyle mirastan mahrum bırakılırdı (İbn Habib, t.y: 324).

Mekke’deki ganimet uygulaması Arap yarımadasının diğer yerlerindeki ile aynıydı (Hamidullah, 1991/1412: II, 864). Dinî merkez oluşu kuzey, güney, batı ve doğu arasında ticaret yollarının kesiştiği bir konumda olması da bunda etkiliydi. Bu yüzden ganimetin kaybolma korkusu, Kureyş önderlerini Hz. Peygamber’in davetine karşı çıkartan, ona karşı ittifak kurdurtan etkenlendendi. Kur’an bunu şu âyetle anlatır: “Sizinle beraber doğru yolu tutarsak, kendi yurdumuzdan koparılıp çıkarılırız dediler...”(Kasas, 28/57).

İşte bu ortamda doğan İslâm’ın adalet merkezli inanç sistemi vahşi toplumun kolaylıkla kabullenemeyeceği bir şeydi. Mekke döneminde Hz. Peygamber’in verdiği mücadele aslında kaybolan değerleri ortaya çıkarmak, insanın ve onun sahip olduğu her şeyin değerini kazanması üzerine yoğunlaşmıştı.

Bedir gazvesi ile başlayan ganimet hukuku, İslâm öncesi dönemin uygulamalarını düzelttiği gibi kavramsal çerçeve kısmında ifade edildiği gibi yenilikler de getirmiştir. Müslümanların ekonomik sıkıntı yaşadıkları bir dönemde ganimetin helal kılınması ve bunun Müslümanların elini rahatlatması İslâm hukukunun önemli bir uygulamasına zemin teşkil etmiştir.

Bir müsteşrik olan Edward Sell: “Hz. Peygamber, muhacirlerin içinde bulunduğu ve ilerde karşılaştıkları sıkıntılı durumu görünce, Araplar arasında kervanları ele geçirip yağmalamanın hırsızlıktan daha onurlu bir davranış olarak kabul edildiği gerçeğinden hareketle gazve ve seriyyeleri başlatmıştır. Bir Arap açısından, bir kabilenin başka bir kabilenin malına mülküne saldırmada ciddi bir kötülük yoktu” (Sell, 1911: 108-109) iddiası meseleye ekonomik bakışın bir yansımasıdır. Savaşı amaç olarak gösteren bu yorum, cahiliye döneminde olduğu gibi esasen Hz. Muhammed’i ve O’nun dinini mevcut Arap düşüncesinden farklı görmeyen ve İslâm’ı cahiliye dönemi Arap yaşam tarzını esas itibarıyla muhafaza ettiği iddiasını desteklemektedir. Halbuki Hz. Peygamber ve ilk Müslümanlar savaşı fiili bir durum olarak görmüşler, kaçınılmaz olduğunda gerçekleşebileceğini davranışları ile göstermişlerdir.

Nihayet ganimetin Cahiliye döneminde Mekke ve Bedevî Arap kabilelerin hayatında ekonomik ve kültürel bir değerinin olduğunu söylemek mümkündür. Onların bu uğurda verdikleri savaşın insanların ma’şerî vicdanında yeri vardı. Ganimet elde etmek için ölmek ve öldürmek meşru sayıldığı gibi güçlünün zayıfları heder ettiği bir coğrafyada güçlünün doğal hakkı olarak da değerlendiriliyordu. Bu yaklaşım yokluk içindeki Arapları daha çok savaşıma alıştırmıştı.

Halbuki İslâm dini çalışmanın ilerleyen bölümlerinde görüleceği üzere ganimet için savaşmayı meşru saymamış, bu niyetle savaşanların cenneti hak edemeyecekleri bizzat Hz. Peygamber tarafından ifade edilmiştir.

3. Değişim: Yağmacılıktan Ganimete

3.1. Batn-ı Nahle Seriyyesi (Abdullah b. Cahş Seriyyesi (2/624):

Batn-ı Nahle Seriyyesi, gerek komutanının görevlendirilişi ve gönderilişi gerekse ortaya çıkan sonuçları itibarıyla anlamamıza yardımcı olması sebebiyle dikkatle incelenmesi gereken bir seriyyedir (Özdemir, 1996: 109).

Bu seriyye, hicretten on yedi ay sonra Recep ayında (Fayda, 1992: V, 202-203) bir kolda sekiz diğer kolda da on iki kişi ile Mekke yakınlarında “Nahle” denilen yere sevk edilmiştir. Burada karşılaştıkları Kureyş kafilesinin yükünde kuru üzüm ve bazı yiyecek maddeleri vardı. Müslümanlar aralarında istişare edip, “Eğer savaş yaparsak Recep ayına hürmet etmemiş oluruz” dediler. Fakat bir müddet tereddütten sonra, aralarında anlaşarak Amr b. el-Hadramî’yi katlettiler. Osman b. Abdullah ve

Hâkim b. Keysan adlı müşrikleri esir ettiler. Geri kalanlar kaçtı. Abdullah b. Cahş (İbn Sa'd, 1990/1410: II, 7; Semhûdî, t.y.: I, 275) da humus farz olmadan ele geçirdikleri malın humusunu alıp kalanını taksim etti. Bunu reyine göre yapmıştı. Daha sonra nâzil olan âyet (Enfâl, 8/41) bunu desteklemişti. (Şulul, 2014: 354) Bazı rivâyetlerde ganimeti Hz. Peygamber'e götürdüklerinde: "Ben haram ayda size savaşı emretmedim" diyerek esir ve ganimetleri Bedir gazvesinden dönünceye kadar taksim etmedi (İbn Kesir, t.y.: V, 38; Kastallânî: 1972, 77-78; Mubarek el-Fûrî, t.y.: 191). İbn Sa'd'ın rivâyetine göre Hz. Peygamber ganimetleri Nahle'de Bedir'den dönünceye kadar durdurdu. Bedir ganimetleri ile birlikte taksim etti (İbn Sa'd, 1990/ 1410: II, 7). Hz. Peygamber ganimetin 1/5 ini ayırdı. Geri kalanını ashâbı arasında taksim etti (İbn Hişâm, t. y. :I, 603; Taberî, t.y.: II, 412-413).

Bir başka rivâyete göre, Hz. Peygamber Abdullah b. Cahş'a yazdığı mektupla talimat vermişti. Bu yazılı talimat söz konusu askerî seferin iki temel maksatla gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır. Birincisi, Kureyş kervanlarının önünün kesilerek el konulması, ikincisi ise bölgede olup bitenler ve Kureyş hakkında haberlerin Medine'ye ulaştırılmasıydı (Mahmudov, 2010: 142). Elşad Mahmudov'un Kureyş kervanlarının önünün kesilerek el konulması iddiasına katılmak mümkün görünmemektedir. Zira aşağıda ifade edildiği üzere Hz. Peygamber'in gönderdiği mektupta seriyyede bulunanlardan Kureyş'in gözlenmesi istenmektedir.

Rivayetin devamında Hz. Peygamber, Abdullah b. Cahş'a "İki gün yol gitmeden mektubu açmamasını emretmişti. Nihayet Abdullah mektubu okuduğunda "Nahle'ye kadar yürü. Mekke ve Taif arasında Kureyş'i gözle. Onların haberlerini bize bildir" yazıyordu. Bunun üzerine Abdullah "İşittim ve itaat ettim" dedi. Sonra ashâbına "Sizden kimse itiraz etmesin. Kim şehitlik isterse gelsin. Kimin hoşuna gitmezse dönsün. Bana gelince ben Hz. Peygamber'in emrine göre gideceğim" dedi. Uzunca yol gittikten sonra Ma'din'e vardığında Sa'd b. Ebi Vakkas ve Utbe b. Gazvan deve ile arkalarında iken yolu şaşırmışlardı. Abdullah ve kalan ashâbı Nahle'ye vardılar. Ticari amaçlı yağ ve deri taşıyan bir Kureyş kervanı buraya uğradı. Topluluk onları görünce peşlerinden takip ettiler. Ukkâşe b. Mihsan umre niyetiyle saçını tıraş etmişti. Bu gelişmeler Recep ayının sonlarındaydı. "Bunları serbest bırakırsanız Mescidi Haram'a girip faydalanabilirsiniz. Öldürürseniz haram ayda cana kıymış olursunuz" dedi. Fakat onlar kervanı takip ettiler. Kendilerine haksızlık yapan kimseleri öldürmek istediler. Beraberindekileri esir aldılar. Vâkîd b. Abdullah et- Temimî, Amr b. Hadramî'yi okla öldürdü. Osman b. Abdullah ve Hakem b. Keysan'ı esir aldılar. Nevfel b. Abdullah ve arkadaşları kervanı ve esirleri Medine'ye sevk ettiler" (İbn Hişâm, t. y.:I, 601-602; Vâkîdî, 1404/1984: I, 14; Taberî, t.y.:II, 411-43; İbn Kesir, t.y.:37). İbn Kesir'e göre bu seriyyede öldürülenler Müslümanların ilk öldürdükleridir (İbn Hişâm, t. y. :I, 605; İbn Kesir, t.y.:V, 40-43) kaydını düşer.

Hz. Peygamber seriyye mensuplarına bu durumdan hoşnut olmadığını açıkça belirtmiştir. "Müslümanların haram ayında saldırıya geçip kan

dökmeleri etrafa hızlı bir şekilde yayılmıştı ve Medine, Vâkîdî'nin ifadesiyle "kazan" gibi kaynıyordu" (Vâkîdî, 1404/1984: I, 15-17). Kureyş Mekke ve çevresinde "Muhammed haram ayda savaşı helal kıldı, kan döktü, insanları esir etti ve ganimet aldı" diye Müslümanlara karşı propagandaya girişmiş (İbnu'l-Esir, 1407/1987: II, 13) Medine'deki Yahudiler ise bunu fırsat bilerek Müslümanlar aleyhine kışkırtıcı sözler söylemeye başlamışlardı. Bütün bunlardan dolayı Medine'deki Müslümanlar seriyyeye katılanları kınamışlardı" (Mahmudov, 2010: 71-72). Bu konuda nâzil olan "Haram ayda savaşmanın büyük bir günah olduğu, Allah yolundan alıkoymanın, onu inkâr etmenin ve Mescid-i Haram'ın ziyaretine engel olmanın ve halkını oradan çıkarmanın daha büyük günah olduğu" (Bakara, 2/217) âyetiyle Müslümanlar rahatladılar (İbn Kesir, t.y.: V, 39; Mahmudov, 2010: 72). Nihayet Hz. Peygamber Abdullah b. Cahş'ın dönmesinden sonra ganimeti arkadaşları arasında beşe böldü. İslâm'daki ilk humus bu idi (İbn Sa'd, 1410/1990: II, 7).

Dozy, Hz. Peygamber'in Medine'ye vardığından beri Mekkelilerden intikam almak düşüncesinin ilk işaretinin Nahle Seriyyesi olduğunu savunmaktadır (Dozy, 2006: I, 59-60). Muir ise, "Hz. Peygamber, seriyyenin kervana saldırmış olmasını önce tasvip etmemiş gözüke de daha sonra bunu onaylayan bir âyet (Bakara, 2/217) ortaya atmıştır" diyerek önyargısını ortaya koymuştur. Kanaatimizce on üç yıllık Mekke hayatının ilk Müslümanlar üzerindeki travmatik etkilerinin bu seriyyedeki söz konusu fiilî duruma tesirinin olabileceği de hatırdan uzak tutulmamalıdır. Esasen İslâm döneminde ilk defa ganimetin konu olduğu bir saldırıdan söz etmek sûretiyle ganimetin, seriyye ve gazvelerin nedenleri nispetinde meşru sayılabileceği vurgulanmak istendi.

Diğer taraftan bu seriyye ekonomik ihtiyaçların da bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Maddi sıkıntılar içinde olan seriyyedeki müslümanların kervana saldırmamak ve gözlem yapmak ile görevli oldukları halde kervana saldırmaları ve insan öldürmeleri Kureyş'e karşı duyulan intikam duygusunun yanında ekonomik sıkıntı ile de açıklanabilir.

3.2. Sefevân Gazvesi (2 /623):

Hz. Peygamber, Buvat gazvesinden Medine'ye yeni dönmüştü. Bu sırada Medine'ye üç mil uzaklıkta Cümmâ (veya Cemâvat) dağındaki otlaklarda bulunan deve ve sığır gibi büyükbaş hayvanlara Kürz b. Câbir el-Fihri tarafından baskın yapıldığı, buranın halkının kılıçtan geçirildiği ve hayvanların sürülüp götürüldüğü haberi Müslümanlara ulaştı. Hz. Peygamber saldırganı yakalamak için ashabını topladı ve hemen Kürz b. Cabir'in peşine düştü. Müslümanlar Bedir mevkiindeki Sefevân vadisine kadar geldi, fakat Kürz hızlı bir şekilde bölgeden uzaklaşmış olduğu için herhangi bir vukuat olmadan Medine'ye döndüler. Bu olay Bedir mevkiinde olduğu için "Gazvetü Bedri'l-Ûlâ" olarak da isimlendirilmiştir (Beyhakî, 1985: III, 13).

Bu gazvenin Bedir gazvesinin hemen öncesinde gerçekleşmesi dikkat çekicidir. Böylesi bir haksızlığın cezalandırılması sonrasında ele geçirilen ganimetlerin önemi ortaya çıkmaktadır.

4.Dönüşüm: Bedir Gazvesiyle Ganimetin Hukuka Kavuşması

4.1. Bedir Gazvesinin Nedenleri:

Bedir gazvesinin savaş ile ilgili âyetlerin (Bakara, 2/216; Hacc, 22/39) nâzil olmasından sonra gerçekleşen ilk gazve olması ve İslâm Tarihi kaynaklarında “Kıtıl”, “Cihad” gibi kavramlar ile değil de doğrudan ganimete konu olan ve Arapların bildikleri “Gazve” kavramıyla ele alınması dikkat çekicidir.

Bunun nedeni Taberî'nin rivayetine göre, Müslümanlar Ebu Süfyan ve kafilesini vurmaya ve ganimet almayı hedefleyerek yola çıkmışlardı (Taberî, t.y.: II, 421). Ama kervanla karşılaşma isteği gerçekleşmediği gibi bir anda kendilerini silah bakımından donanımlı ve kendilerine oranla fazla sayıda olan bir ordu ile karşılaştılar (Derveze, 1995: III, 287-288).

Bedir gazvesinin nedeni, ganimetin İslâm hukukunda yer almasının sebebi olması açısından da önemlidir. Hz. Peygamber bu sefere Kureyş kervanını takip için çıkmıştı. Ancak Allah onları düşmanlarıyla sürpriz bir şekilde karşı karşıya getirmişti (Buharî, 1410/1990: IV, 1455). Bu seferin amacı Suriye'den Mekke'ye dönen zengin bir Kureyş kervanını durdurmaktı. Kervan ordudan kaçmış, fakat Mekke'den 900 kişilik bir kuvvet onu korumak için gelmişti. Mekkeliler kuvvetler ve Müslümanlar, itibarlarını kaybetmeden geri çekilemeyecekleri bir konumda buldular. Bu durum Müslümanlar için büyük bir zafer oldu (Watt, 1993: 131). Konuyla ilgili şu âyet yeterince durumu ortaya koymaktadır: “Hani siz vadinin yakın onlar ise uzak tarafında, kervansa aşağınydaydı. Şayet buluşmak üzere sözleşmiş olsaydınız, sözleşmenizde ayrılığa düşerdiniz. Fakat Allah, olacak işi gerçekleştirmek için böyle yaptı ki, ölen açık bir delille ölsün, yaşayan da açık bir delille yaşasın...” (Enfâl, 8/42).

Müslümanlar, muhacirlerin Mekke'de zorba Kureyşlilerin elindeki servetlerine bedel almak istemiş, böylece Müslümanların düşmanlarından ele geçirdikleri ganimetlerden yararlanmalarına imkân sağlamayı da amaçlamışlardı (Mahmudov, 2010: 57). Diğer bir anlatımla ekonomik ihtiyaçları bu İbnü'l-Esir'e göre savaşın bir diğer nedeni de Amr b. Hadramî'nin öldürülmesiydi (İbnü'l-Esir, 1407/1987: II, 14).

Hz. Peygamber içinde Ebu Süfyan'ın ticaret mallarının bulunduğu kervanının geldiğini işitti. Kureyş'ten 30-40 kişi vardı. Mahreme b. Nevfel ve Amr b. As bunlar arasındaydı. Hz. Peygamber Müslümanları, kervana baskın düzenlemeleri ve hazırlıklarını buna göre yapmaları konusunda uyararak şu çağrıda bulundu: “İşte Kureyş'in kervanı! Onda Kureyşlilerin kıymetli malları vardır. Öyleyse ona yönelin. Belki de Allah sizi onunla ganimetlendirir” dedi. Bunun üzerine Müslümanlar Kureyş kervanına yöneldiler. Hz. Peygamber'in savaşa çıkaracağını zannetmeyenler vardı. Ebu

Süfyan Hicaz'dan haberlerin yaklaştığını hissetti. Süvarilerden kimin karşılayacağını araştırdı. Bazı süvarilere haber ulaşmıştı. O, Damdan b. Amr el-Ğıfarî'yi kiraladı ve Mekke'ye gönderdi. Ona Kureyş'e haberi götürmesini ve kervanına saldırmak istediğini bildirdi. Damdam b. Amr da hızlıca Mekke'ye ulaştı. (İbn Hişâm, t. y. :I, 606-607, Vâkıdî, 1404/1984: I, 20; Taberî, t.y.:II, 421-422)

Hicret öncesinde Mekke'de ticarî hayatları da neredeyse sona ermiş Müslümanları Medine'deki yeni hayatlarında da pek çok sıkıntı bekliyordu. Durum böyle iken Kureyş'in servetlerini artırmaları ve müreffeh yaşamları, onları mağduriyet hissinin verdiği güdülenme ile Kureyş'e karşı harekete geçirdi.

İmadüddin Halil'e göre, Hz. Peygamber'in Ebu Süfyan yönetimindeki kervanın Şam'dan Mekke'ye doğru yol almakta olduğunu haber aldığı andan itibaren, savaşa götüren gerçek tarihi sebepler birbirine eklenerek ortaya çıkmaya başlamıştı (İmadüddin Halil, 2003: 182). M. Ali Kapar ise, "Hz. Peygamber'in Kureyş kervanlarını takip etmesinin sebebi, Mekkelilerin ticaret için elde ettikleri gelirin pek çoğunu kendilerine karşı savaş hazırlıklarına harcamalarını önlemek içindi. Bu sebeple Müslümanlara karşı hazırlanacak komploları tesirsiz hale getirmek için müşriklerin kervanlarına mani olmak gerekiyordu. Müşrikler kervanlar sayesinde elde ettikleri gelir ile zaman zaman Medine'ye karşı baskın ve yağma hareketlerine girişmişlerdir. Nitekim Bedir gazvesine de bu gaye için çıkmıştır. Genellikle kervan takipleri devletin gücünü ortaya koymak, müşriklerin Müslümanlara karşı düşmanca faaliyetlerini sona erdirmek, onları açlık ve yoklukla karşı karşıya bırakabileceklerini bildirmek amacıyla yapılmıştır (Kapar, 1990: 405) tespitinde bulunmaktadır.

Hz. Peygamber muhtemeldir ki, bu durumu sona erdirmek, Kureyş'e etkili bir darbe vurmak ve henüz zayıf olan kendi toplumunu güvene almak istiyordu. Eğer Ebu Süfyan'ın kervanına saldırmak ve onu yağmalamaktan başka bir amacı olmasaydı, bunu sadece kervanı Medine yakınlarına gelinceye kadar beklemek ve ani bir saldırıyla mağlup etmek suretiyle yapabilirirdi; böylece Ebu Süfyan Mekke'den silahlı bir yardım sağlamak için gerekli zamanı da bulamazdı. Durum bu yönde gelişmiş olmalı ki, Hz. Peygamber'in planladığı saldırıyı haftalar öncesinden duyurması Ebu Süfyan'a, Mekkelileri harekete geçirmesi ve onları Medine üzerine yürüyecek kadar bir kuvvet toplamaları yönünde zaman kazandırdı (Esed, 1423/2002: 318).

Buna mukabil Dozy ise, yağma arzusu önemliydi, sayıları 300 kişiyi geçmiyordu (Dozy, 2006: I, 60) iddiasında bulunmaktadır. Özellikle kervanları hedef alan askerî hareketlerin, ganimet toplama ve ekonomik kaygıların etkin olduğu amaçlarla yapılmış olduğu iddiası Hz. Peygamber'in savaşlarına yönelik önemli bir iddia olmakla beraber müsteşrikler tarafından abartılmıştır. Medine döneminde Müslümanlar,

kontrolleri altındaki yollardan geçen ve antlaşması olmayan kervanları tehdit etmişler ve zaman zaman da Kureyş'in kervan mallarına el koymuşlardır. Hz. Peygamber de özellikle savaşın meşruiyet zemini oluştuktan sonra ve savaşa başlamadan hemen önce veya savaş esnasında ganimeti bir teşvik unsuru olarak kullanmıştır (Acar, 2007: 15). Halbuki bu bir vurgun fırsatı değildi (Brockelmann, 1992: 19). Hz. Peygamber Bedir mevkiine varınca: "Allah'ım! Onlar yalın ayaktır, sen taşı. Çıplaktırlar; sen giydir. Onlar açtırlar; sen doyur" şeklinde dua etti. Ayrıca Tâlut'un ordusu gibi (İbn Sa'd, t.y.: II, 15) ifadesini de ilave etmişti. Bu rivayetten şunu anlamak mümkündür: Müslümanlar yoksulluk içindedirler. Yurtlarını terk ettiklerinden mahzundurlar. Bu açılardan bakıldığında onların hakları olan, meşru olan ganimete ulaşmak istemeleri son derece doğaldır; insanî bir durumdur. Ancak bunun yağma olarak değerlendirilmesi, kanaatimizce isabetli değildir. Zira sürekli Kureyş kervanlarına saldırı düzenlenmemiştir.

4.2. Gazvenin Sonuçları ve İlgili Âyetlerin Nüzülü:

Bedir gazvesi, bir çok âyetin nâzil olmasına vesile olmuştur (A'raf, 7/185; Hacc, 22/29, Saffât, 37/176,177; Duhan, 44/16; Furkan, 25/77; Hacc, 22/55; İsrâ, 17/80; Mü'minun, 23/64,77; Kamer, 54/45; Müzzemmil, 73/11; İbrahim, 14/28, Secde, 32/161). Bu gazveye kadar âyetlerin nüzul tarihlerine bakıldığında, ganimetle ilgili herhangi bir âyetin gelmediği görülür. Enfâl sûresi ise 2/624 yılı içinde Bedir gazvesinin ardından ganimet ve esirler hakkında nâzil olmuştur (İbn Hişâm, t.y.: I, 666; Yazır, 1979: IV, 2365; Câbirî, 1997: 218; Derzeze, 1995: III, 287-288). Sûrede, ganimet olarak alınan bir şeyin humusunun Allah'a, peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara ait olduğu belirtiliyor" (Enfâl, 8/41). Sûrenin ilk âyetine göre ise, söz konusu âyetler savaş ganimetlerinin kamu yararı ve ihtiyaçları gözetilerek yöneticiler tarafından nerelere sarf edileceğinin onların yetkisinde olacağı belirtiliyor.

Bedir zaferinin ardından Müslümanlar ganimet toplamaya başlayınca "Eğer Allah'ın hükmü olmamış olsaydı, bu aldığınız şeyler yüzünden çok acı bir azaba uğrardınız!" âyeti nâzil olmuştu (Enfâl, 8/68). Bu âyet üç türlü yorumlanmıştır: Birincisi Mücahid; "Bedir ehline azap olunmaması hususunda Allah'ın geçmiş bir hükmü olmasaydı, Bedir esirlerinden aldığınız fidyeden ötürü size büyük bir azap vardı" demektir. İkincisi İbn Abbas'a göre; "Ganimetler konusunda onların helalliği hakkında âyetler gelmemiş olsaydı, Bedir esirlerinden ganimetleri acele almanız sonucu size büyük bir azap dokunurdu" demektir. Üçüncüsü İbn İshak'ın görüşüdür ki o, "Kişiyi cehaleti sonucu işlediği ameliyle sorumlu tutmayacağı hususunda Allah'ın âyeti inmeseydi, almış olduğunuz fidyelerden dolayı size büyük bir azap dokunurdu" (Mâverdî, 1994: 108) şeklindedir. Mâverdî'nin ortaya koyduğu bu görüşlerden ilki ve sonuncusu, daha çok fiilî bir duruma meşruiyet kazandırılması anlamına gelmektedir. İkincisi ise, ganimetin helal kılındığını ve ilk uygulamasının da Bedir gazvesinin ardından gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Kanaatimizce ikinci görüş daha doğrudur. Bu hükmü bazıları, "azap etmemek" şeklinde

yorumlamışlardır. Bazıları da, ganimet aldıkları için tevbe ettiklerinde kabul olduğuna dair yazı şeklinde açıklamışlardır (Şibli, 1977: I, 379; Sinanoğlu, 2000: III, 184). Aynı sûredeki “Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve temiz olarak yiyin. Allah’a karşı gelmekten sakının...” (Enfâl, 8/69) âyetiyle ganimet helal kılınmıştır (Sinanoğlu, 2000: III, 184).

Hiz. Peygamber başka bir rivayette, “Sizden öncekilere ganimetler helal olmadı. Bedir günü ganimetler alındı ama henüz helal olmamıştı. Allah kitapta yazmamış olsaydı, size aldıklarınızdan dolayı azap dokunurdu” (Ebu Ubeyd, t.y.:317) şeklindedir.

Ancak Kur’an’da, harp esirlerinin köleleştirilmesi diğer bir anlatımla ganimet olarak alınması konusunda bir emir bulunmamakla beraber, “Allah’ın sana ganimet olarak verdiği ve elinin altında bulunan cariyeleri sana helal kıldık” (Ahzab, 33/50) âyetiyle esirlerin köleleştirilmesi hükmü verilmiştir (Arslan, 2014: 173). Buna rağmen bu gazvede esirler köleleştirilmemiştir.

Bu âyet ve rivayetler ışığında İslâm sonrasındaki ilk uygulama olan Bedir ganimetlerinin Cahiliye yağmacılığı ile karşılaştırılmayacak kadar farklı bir anlayışı ifade eden uygulama olduğunu ortaya koymaktadır. Fidyeye almayı dahi ima yoluyla hoş görmeyen ve Allah’ın azabıyla tehdit eden Kur’an âyeti bunu açıkça ortaya koymaktadır.

Bir başka açıdan bakıldığında Bedir gazvesi ile Hiz. Peygamber’in dünyevi alandaki kudretinin temeli atılmıştır (Hitti,1980: I, 173). Hiz. Peygamber, Bedir gazvesi esnasında Müslümanlar içinde kim bir müşriği öldürürse, o müşriğin kişisel eşyasının kendisine ait olduğunu söylemişti. Bu da yukarıda belirtildiği üzere İslâm döneminde de uygulanan selebin meşruiyetini gösterir. Öte yandan Müslümanlar içinde sancağı taşıyanlar ve fiilen savaşa katılmayanlar da ganimetten hisse istemişlerdi. Bunun üzerine nâzil olan âyette ganimetlerin Allah ve rasulünün olduğu belirtilmiştir (Enfâl, 8/1). Hiz. Ali, “Bedir günü ganimetten bana pay getirildi. Hiz. Peygamber bana Allah’ın 1/5’ten helal kılınandan verdi; ben Fatıma için de istedim” demişti (Buhârî, 1410/1990: IV, 1470).

Alınan ganimet, Ebu Süfyan kervanından ele geçirilecek olanın ancak yarı değerindeydi (Rodinson, 2013: 201-202). İktisadî açıdan Medine’de çok zorluklarla karşılaşan muhacir ve ensardan oluşan Müslümanların, zafer sonucu elde edilen ganimetten ve esirlerden alınan fidyeyle biraz da olsa rahatladıklarını söyleyebiliriz (Mahmudov, 2010:98). Kanaatimizce söz konusu ekonomik sıkıntının da etkisiyle olmalı ki, Hiz. Peygamber elde edilen bu ilk ganimete savaşa katılmayanları da ortak etti. Ayrıca savaşa katılan bazı kişilere de fazla pay verdi. Bundan dolayı bazı alimler, Bedir ganimetlerinin sadece Hiz. Peygamber’e ait olduğunu ve onunla dilediğini yapabileceğini iddia ettiler. Oysa ki bu doğru değildir (Korkut, 2013: 50-51).

Bedir gazvesinin sonuçlarından biri, Medine'deki muhacirlerin içinde bulunduğu sıkıntıyı giderme imkânı veren önemli miktarda ganimetleri Müslümanların elde etmiş olmasıdır. Mekke'deki evlerini ve mülklerini terk etmişler, hemen hemen elleri boş hicret etmişlerdi. Hz. Peygamber kardeşlik düzeniyle sorunu hafifletmiş olmakla birlikte, sorun bazı yönleriyle sürmüştü. Böylelikle Bedir ganimetleri, kardeşlik düzenine ihtiyacı ortadan kaldırıcı işlev görmüştür. Müslümanlar Bedir ganimetleri konusunda farklı görüşler benimsemişti. Hz. Peygamber Medine'ye dönerken, bütün ganimetleri bir araya toplayarak muharip Müslümanlar arasında (Sarıçam, 2007: 164) eşit olarak taksim etmişti (Vâkîdî, 1404/1984: I, 100-104; Câbirî, 1997: 218). Mâlik b. Rabia'dan rivayete göre; Hz. Peygamber insanlara, ellerinde ganimetten ne varsa getirmelerini emretti. Hz. Peygamber sormadık hiçbir şey bırakmadı. Erkam b. Ebi'l-Erkam kendi kılıcını tanıyarak Hz. Peygamberden istedi; sadece onu iade etti" (İbn Hişâm, t.y.: I, 642).

Allah âyette "Savaşta inkar edenlerle karşılaştığınızda boyunlarınızı vurun! Sonunda üstün geldiğinizde onları esir alın; savaş sona erince onları ya karşılıksız ya da fidye ile salıverin" (Muhammed, 47/4) buyurarak bir kural koymuştur (Azimli, 2013: 256). Ganimetlerin çokluğu sebebiyle, esirlerin Medine'ye kadar dört gün boyunca yürümleri gerekmedi (Hamidullah, 2002: 52). Anlaşılan esirlerin taksimi ve karşılıksız serbest bırakılacakların bırakılmaları, Medine'ye varmadan gerçekleştirildi. Okuma-yazma ve öğretim karşılığında özgür olacakların Medine'ye götürülmeleri ve bir müddet burada kalmaları söz konusu olmuştur.

Hz. Peygamber'in ilk askerî faaliyetlerde gösterdiği bu tutum ve insanî davranış, daha sonra da devam etmiş ve fıkıh kaynaklarında "Siyer" babları altında incelenmiştir. Devletler hukukunun bir dalı olan Siyer, savaşta düşmana yapılacak muamele, yaralı, esir düşmüş ve ölmüş düşman askerlerine tatbik olunacak hükümler, savaş sırasında düşmana ait kadın, çocuk, ihtiyar, hasta ve geri hizmet insanları ile diğer muharip sayılmayan kimselerin durumu, ganimet malları vb. bu hukuk dalınca ele alınmıştır (Hamidullah, 1412/199: II, 227-228).

4.3. Ganimetlerin Taksimi:

Aşağıda açıklandığı üzere ganimetlerin taksimi konusunda yaşananlar, gerçek bir dönüşümün sancılarının yaşandığının örnekleridir. Yukarıda değindiğimiz âyetler de göstermektedir ki bu ilk gazve ve ilk ganimet malı karşısında Hz. Peygamber şiddetli bir şekilde uyarıldığından Allah'ın kendilerini cezalandıracağından da korkmuştur.

Zaferle sonuçlanan bu gazvenin sonunda Hz. Peygamber'i bekleyen iki önemli konu vardı. Birincisi esirlerin azat edilmeleri, diğeri de ganimetlerin kimlere ne kadar verileceği hususudur. Esirlerin azadı konusunda fidyeyi benimseyen Hz. Peygamber, ganimetlerin taksiminde muhariplere eşit, aşağıda belirtildiği üzere diğer bazı müslümanlara ise farklı şekillerde paylar vermiştir. Bu dağıtımda humusun ilk defa ayrılmasının yanında

ictihatta bulunması sebebiyle Hz. Peygamber'in bir toplum lideri ve devlet başkanı olduğu da anlaşılmıştır.

İzinli veya vazifeli olup da bu sefere katılmayan sekiz kişi ki bunlar: Osman b. Affan, Talha b. Ubeydullah, Said b. Zeyd b. Amr, Ebu Lübabe, Haris b. Hatib, Asım b. Adiy, Havvat b. Cubeyr, Haris b. Simate'dir (Urve b. Zubeyr, 1401:160). Bu kişilerden üçü muhacirlerden, beşi ise ensardan idi (Şulul, 2014:384). Bedir'de şehit düşen on dört kişiye de pay ayırdı. Hz. Peygamber Müslümanların iki süvarisine, biri atın sahibine, diğeri de at olmak üzere iki pay ayırdı. Münebbih b. Haccac'ın meşhur kılıcı Zülfikâr, Hz. Peygamber'e düştü. Hz. Peygamber'e ayrıca, Ebu Cehil b. Hişâm'ın devesi "safiy" olarak kaldı. Harp ganimeti olarak Müslümanların eline 150 adet deve, on at, çok sayıda kadife ve askerî malzeme, sahtiyan, ev eşyası ve giysiler geçmişti (İbn Mâce, 1414/1994: II, 939; Vâkıdî, 1404/1984: I, 100-104).

Rasulullah Bedir günü insanlarla esirler konusunda istişare etti. Dedi ki: "Allah size onlar hakkında imkân verdi." Hz. Ömer, "Ya Rasulallah boyunlarını vur. Peygamber(as) bundan memnun olmadı. Sonra, "Ey insanlar! Allah size onlar konusunda imkân verdi. Onlar ancak sizin kardeşlerinizdir" dedi. Hz. Ömer, tekrar "Boyunlarını vur Ya Rasulallah" dedi. Rasulallah tekrar yüzünü çevirdi. Rasulallah tekrar insanlara aynı şekilde seslendi. Hz. Ebubekir kalktı ve "Ya Rasulallah! Onlar amca oğulların, aşiret ve ihvanındır. Affedeceğini ve fidye isteyeceğini görüyorum" dedi. Bunun üzerine Rasulallah'ın yüzündeki gam gitti ve fidyeyi kabul etti. İbn Abbas ve Ömer b. Hattab'dan gelen bir rivayete göre; Bedir günü Rasulallah'ın ashâbı 300 kişiydiler. Müşrikler ise 1000 kişiden fazlaydılar. Onlardan 70 kişi öldürüldü. 70 kişi esir alındı (İbn Kesir, t. y.:V, 162). Nihayet İbn Abbas'ın da rivayet ettiği üzere Rasulallah(as) esirleri fidye karşılığında serbest bıraktı (Zührî, 2016: 55; Ebu Davud, 1409/1988: II, 68).

Hz. Ömer'den nakledildiğine göre, Bedir ganimetlerinin taksiminin "Ertesi günü geldim. Hz. Peygamber ve Hz. Ebubekir ağlıyordu. Niçin ağlıyorsunuz? Ağlayacak bir şey ise ben de ağlarım; ağlayacak bir şey değilse ağlar görünürüm! dedim." Bunun üzerine Hz. Peygamber, "Arkadaşlarının teklif ettiği fidye alma meselesine ağlıyorum. Gerçekten onların azapları, bana şu ağaçtan daha yakın arz olundu" buyurarak yakınındaki ağacı gösterdi." Vâkıdî bu konuda Hz. Peygamber'in "Eğer azap gelseydi sadece Ömer kurtulurdu" dediğini rivayet etmektedir (Vâkıdî, 1404/1984: I, 110). Bu olayın Allah'ın şu âyeti indirmesinden sonra gerçekleştiği anlaşılıyor: "Peygambere yeryüzünde din kökleşinceye kadar esirler edinmesi yaraşmaz. Dünya nimetini istiyorsunuz; Allah ahireti istiyor. Allah aziz ve hakîmdir... Artık elde ettiğiniz ganimetten helal ve temiz olarak yiyin. Allah'a karşı gelmekten sakının..." (Enfâl, 8/67-68). Bu âyetlerle Hz. Peygamber uyarılmıştır.

Fakat alimler, bu rivayet ile âyetler arasındaki ilişkiyi açıklayamamışlardır. Bu konuda farklı değerlendirmeler yapılmıştır. Bunlardan bir kaç şöyledir: Kur'an'daki bu azarlama savaş devam ederken esir almaya yönelik olduğundan dolayı, ilgili âyetlerin esirlerin öldürülmesiyle ilişkilendirilmesi doğru değildir. Diğer bir ifade ile esirlerin durumu konusu Hz. Peygamber'in izlediği yol sebebiyle bu âyetlerin geldiği şeklindeki yukarıdaki ifadeler tutarlı değildir. Doğrusu yukarıdaki âyetlerde yer alan ifadeler, savaş sırasındaki bir durumu izah etmektedir. Yani savaş sırasındaki ganimet hırsı ile ilgilidir. Gazve sonrası esirlerin durumuna âyette değinilmediği için Hz. Peygamber'in esirlerle ilgili yanlış yaptığını söylemek mümkün değildir (Azimli, 2013: 257-258). Âyette esirlerin konu edilmesi, Hz. Peygamber ile sahabe arasında bir istişarenin yaşandığını ve bir karara varıldığını göstermektedir. Nitekim aşağıda bu istişarenin ayrıntılarını belirttik. Ahmet Önkal da, "Bize göre bu âyetler, harp sonrasında alınan esirlerle ilgili alınan karar üzerine değil, harp devam ederken bazı sahabilerin tutumları sebebiyle Hz. Peygamber'e uyarı niteliğinde gelmiştir" (Önkal, 2019: 128) kanaatinde dir.

Ancak Vâkıdî'de yer alan ifadelerden de savaş sonrasında yaşanan bir sıkıntı konu edilmekte ve Hz. Peygamber ile Hz. Ebubekir'in ağlamalarından, Hz. Ömer'in ise onların yanına gelmesinden ve aralarında yukarıda geçen konuşmasından söz edilmektedir. Sonuç itibariyle Enfâl sûresinin söz konusu âyetleri Hz. Peygamber'e bir uyarı, hatta azarlama içermektedir. Âyetin sonunda Allah'ın merhametli ve bağışlayıcı oluşundan söz edilmesi de bunu göstermektedir. Ayrıca söz konusu yukarıdaki âyetteki (Enfâl, 8/67) hitap doğrudan Hz. Peygamber'e yönelmektedir.

Hız. Peygamber, esirlerin malı olanlarından her birinden 4000 dirhemden 3000'e, 2000'e, 1000 dirheme kadar fidye aldı. Hisse düşenlere ganimet verdi. Medine'ye üç gecelik konak ilerleyince Besyar Şa'b Safa mevkiinde ganimetleri taksim etti. Hız. Peygamber'e "Zülfikar" adlı bir kılıç safiyy olarak intikal etti. Bu kılıç Münebbih b. Haccac'ındı (Ebu Yusuf, t.y.: 138; Makrizi, t.y.: I, 116). Ebu Cehil'in kılıcını Abdullah b. Mes'ud'a ganimet olarak verdi (Ebu Davud, 1409/1988: II, 80). Ardından ordusuyla Medine'ye döndü (Taberî, t. y.: II, 458). Hız. Peygamber, ganimeti Bedir'e katılan Müslümanlara paylaştığı gibi, kendi izniyle geride kalan bazı askerlere de taksim etti. Kendisi de Müslümanlarla birlikte hissesini aldı (İbn Sa'd, t.y.: II, 13).

İbn Sa'd'a göre ise Cibril, Hız. Peygamber'e geldi ve esirler konusunda şöyle dedi: "İsterseniz onları öldürün, isterseniz onlardan fidye alın. Yetmiş şahit ile mukabele ediniz." Hız. Peygamber ahabına dedi ki: "Bu Cibril'dir. Sizi, onları öldürmek ile fidye almak arasında serbest bırakıyor, deyince onlar verdiğimiz şehide karşılık fidyeyi kabul ederiz" dediler (Vâkıdî, 1404/1984: I, 107; Makrizi, t.y.: I, 115). Bedir esirlerinden fidye verecek imkânı olmayanlara ensarın çocuklarına okuma-yazmayı öğretmeleri karşılığında hürriyetlerine kavuşacakları bildirildi (İbn Sa'd, t. y.: II, 16).

Hız. Peygamber Bedir ganimetlerini süvariye iki, piyadeye bir hisse olarak dağıttı (Ebu Yusuf, t.y.:122). Hız. Osman, Rukiye'nin hastalığı sebebiyle Medine'de kalmıştı. Hız. Peygamber herkese verdiği gibi onun ganimetini de tam verdi (Kastallânî, 1972: 93).

Bedir günü esirler arasında; Abbas b. Abdulmuttalib, Ebu'l-Yeser Ka'b b. Amr, Âkil b. Ebi Talib, Nevfel b. Haris b. Abdulmuttalib ile Ukbe b. Ebi Muayt ve Nadr b. Hâris b. Kelede de bulunuyordu (Taberî, t.y.: II, 459; İbn Kuteybe, t.y.: 1960, 155). Hız. Peygamber Nadr b. Hâris'i, Medine yolunda Safra mevkiine geldiğinde Hız. Ali'ye öldürttü. Kastallânî'nin nakline göre, Medine'ye getirilince boynu vuruldu (Kastallânî, 1972: 93). Sonra İrk-ı Zubye denilen bir mevkide de Ukbe b. Ebi Muayt'ı öldürttü (İbn Kesir, t. y. : V, 188). Ganimetin başına Ğanem b. Mazin b. Neccar'ı getirdi (İbn Hişâm, t. y. :I, 643). Esirler ve katledilenler ağırlıklı olarak Ebu Cehil'in kabilesi Mahzumoğulları ile Utbe'nin kabilesi Abdüşşemsoğullarından idi (Vâkîdî, 1404/1984: I, 138-143).

Sonuç

Cahiliye döneminin yaygın bir geçim kaynağı olan yağmacılığın İslâm'ın gelişinden sonra da nâzil olan âyetlerle ta'dil edilerek yeni bir anlayışla devam etmesi dikkat çekicidir. Bu açıdan çalışmada İslâm öncesi ve sonrası dönemde ganimet uygulamasının geçirdiği değişim ve dönüşümün ilk örnekleri incelendi.

Ganimetler ne sadece ekonomik ne de dinî gerekçelerle tek başına açıklanabilir. Yağmacılık üretimin çok az olduğu bir coğrafyada yaşamının, gücünü ve itibarını korumanın mücadelesi içinde kanıksanmış bir uygulama dır.

Çalışmada müsteşriklerin gazveleri sadece ekonomik gerekçelerle açıklama çabalarında aşırıya kaçtıkları verilen örneklerle ortaya konuldu. Ekonomik gerekçe Bedir gazvesinde özel bir duruma sahip olmasına rağmen, tüm gazvelere genellemek doğru değildir.

Ganimetin İslâm sonrasındaki ilk örneği olan Abdullah b. Cahş Seriyyesi ve ilgili tartışmalar müşrik Araplar ile Müslümanlar arasındaki ilk önemli propaganda savaşını ortaya koymuştur. Kureyş'in ticarî güvenliğini tehdit eden bu gelişme esasen Kureyş süresinde belirtilen "Güven"li ticaret yapma imkânını ortadan kaldırmıştır. Müslümanların Medine'ye hicreti ile artık müşriklerin güvenli ticaret yapmaları tehlikeye girmeye başlamıştır. Hicret ile ekonomik sıkıntıya düşen Müslümanların Medine'de hem güven hem de refah içinde yaşamalarının şartı Mekke'de bıraktıkları varlıklarını bir anlamda tazmin edebilmektir. İşte çatışma amacı taşımamasına rağmen Batn-ı Nahle Seriyyesi hukuksuz ganimete sahip olunamayacağı, haram aylarda kan dökülemeyeceği ancak âyette belirtildiği üzere Allah yolundan ve Mescid-i Haram'ın ziyaretinden alıkoymak gibi durumlarda savaşılacağı mesajlarını taşımaktadır.

Bedir gazvesinin, savaşın şartları oluştuğunda meşru gören âyetlerin nâzil olmasından sonra gerçekleşmesi müslümanların mazlum ve mağdur durumda olduklarına işaret ettiği gibi Cahiliye dönemindeki gibi güçlü iken ganimet almak için zayıflara saldırmanın meşru olmadığını da ortaya koymaktadır.

Bedir gazvesi ganimet hukukunun âyetlerle teşekkül etmesine vesile olan bir gelişme olduğu kadar, bundan böyle Müslümanların coğrafi ve ekonomik tekâmüllerinin yolunu açması bakımından ganimet elde etmenin önemli bir motivasyon olacağı da işaretlerini vermiştir. Her ne kadar Hz. Peygamber tarafından ganimet için savaşmanın kişiyi şehadetten ve cennetten mahrum bırakacağı ilan edilmiş olsa da bazı Müslümanların mal arzusu ile gazvelere ve seriyyelere katıldıkları da görülmüştür.

Enfâl suresindeki âyetlerden anlaşıldığı üzere fidye almak konusunda yapılan uyarı azaba uğrayacakları tehdidi ile bitmektedir. Buna göre ganimet bir imkân olarak müslümanlara sunulurken cahiliye dönemi yağmacılığında olduğu gibi bunun için savaşılmaması gerektiği mesajı da verilmektedir.

Bedir gazvesi aynı zamanda ganimeti meşrulaştıran âyetlerin nüzûlüne sebep olmakla kalmamış, beraberinde ilk defa kamu maliyesinin temellerini de atmıştır. Makalede esirlerin durumu konusunda Hz. Peygamber'in sahabesiyle yaptığı istişare de önemli ahlakî ilkeler ortaya koymaktadır. Buna göre, esirlerin öldürülmesi, fidye karşılığında serbest bırakılması ve okuma-yazma öğretmeleri karşılığında azat edilmeleri esasen köleliğin tercih edilen bir uygulama olmadığını da göstermektedir. Bu bağlamda esirlerin durumu ile ilgili nâzil olan Enfâl sûresinin 67. âyeti de dikkat çekicidir. Makalede açıklandığı üzere esir alınmasının gazve sırasında muharip sahabeler arasında konuşulan bir konu mu yoksa gazve sonrasında Hz. Peygamber ve sahabesi arasında geçen bir konuşmaya mı işaret ettiği hususuna da dikkat etmek gerekir. Diğer taraftan esirler konusunda yukarıda işaret edilen âyetle Hz. Peygamber'in eleştirildiği ve uyarıldığı anlaşılmaktadır. Makaleden anlaşıldığı üzere müslümanların İslâm sonrası ilk ganimet tecrübeleri aralarında ganimetlerin acaba Hz. Peygamber'e mi ait olacağı şeklinde bir düşünceyi de akla getirmiş ancak böyle olmadığı Enfâl sûresinde nâzil olan ilgili âyetlerle anlaşılmıştır.

Makalede zikredilen çok sayıda âyet Bedir ganimetleri özelinde ve sonrasında gelişen tarihi süreç içinde müslümanların niçin ve nasıl savaşılırsa ganimet alabileceklerine işaret etmektedir. Bu açıdan Arap örfünde olan gazve geleneğinin hukukî bir hüviyet kazanarak müslümanlar için bir kazanım olabildiği sonucuna varıldı.

Çalışmada söz konusu savaşın esirlere nasıl muamele yapılacağı hususunda evrensel nitelikte uygulamalara konu olabileceği sonucuna ulaşıldı. Dünya tarihinde eşine az rastlanacak şekilde esirlerden okuma-yazma bilenlerin, Müslümanlardan bilmeyenlere öğretmek şartıyla serbest bırakılmaları bunun örneklerindedir. Yine maddi durumu iyi olanların fidye karşılığında hürriyetlerine kavuşmaları da önemli bir örnektir.

Kaynakça

- Acar, C. (2007). Cahiliyede ve Risalet Döneminde Savaş Olgusu (Basılmamış Dr. Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Algül, H. (1966). "Gazve", DİA, cilt. 13, sayfa, sayfa 488, İstanbul: TDV Yayınları.
- Ali Cümdi (1966). Şi'ru'l Harb fi'l Asri'l-Cahili, Kahire.
- Apaydın, H. Y. (1998). "Humus", DİA, cilt 18, sayfa 365, İstanbul: TDV Yayınları.
- Arslan, İ. (2014). Beşeri ve Siyasi Yönleriyle Hz. Peygamber'in Hoşgörüsü, Ankara: STS Yayınları.
- Azimli, M. (2013). Siyeri Farklı Okumak, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.
- Beyhakî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin (1985). Delailü'n-nübüvve ve ma'rifetü ahvali sahîbi's-şerîa, thk. Abdülmu'tî Kal'acî, III, Beyrut: Dârü'l-kütübî'l-ilmîyye.
- Bilmen, Ö. N. (1998). Hukuk-ı İslâmiyye ve Istılahat-ı Fıkhıyye Kamusu, cilt 3, sayfa 394, İstanbul: Bilmen Yayınevi.
- Brockelmann, C. (1992). İslâm Ulusları ve Devletleri Tarihi, çev. Neş'et Çağatay, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.
- Buharî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. (1410/1990). Sahihu'l Buhârî, şrh. Mustafa Deyb el-Buğa, cilt 4, sayfa, 1455, Beyrut.
- Câbirî, M. A. (1997). İslâm'da Siyasal Akıl, çev. Vecdi Akyüz, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Cevad Ali (1413/1993). el-Mufasssal fi Tarihi'l Arabi Kable'l- İslâm, byy., cilt 4, sayfa 570, t.y.
- Davutoğlu, A. (1983). "Kitabu'l Cihad ve's Siyer", Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi, İstanbul, Bab: 18, Hadis: 58, cilt 8, sayfa 518-521, İstanbul: Sönmez Neşriyat.
- Derveze, İ. (1995). Kur'an'a göre Hz. Muhammed'in Hayatı, çev. Mehmet Yolcu, İstanbul, cilt 3, sayfa 287-288, İstanbul: Yöneliş Yayınları.
- Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi (1988). cilt 1, sayfa 141-142, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dozy, R. P. A. (2006). İslâm Tarihi, Osm. Çev. Abdullah Cevdet, Osm. Türkçeye çev. Vedat Atila, cilt 1, sayfa 59-60, İstanbul: Gri Yayınevi.
- Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as es-Sicistanî (1409/1988). Sünen-i Ebu Davud, Müt. Fih. Kemal Yusuf el-Hut, cilt 2, sayfa 68, Beyrut: Daru'l-Cinân.

Ebu Ubeyd, Kasım b. Sellam, Kitabu'l-Emval(t.y.). thk. Muhammed Halil Hiras, Beyrut, ty.

Ebu Yusuf, Yakub b. İbrahim el-Ensârî, Kitabu'l-Harac,(t.y.). thk. Muhammed el-Menasir, tak. Abdülaziz ed-Dûrî, Amman:

Erkal, M. (1996). "Ganimet", DİA, cilt 13, sayfa 394, İstanbul: TDV Yayınları.

Esed, M. (1423/2002). Kur'an Mesajı Meal-Tefsir, çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İstanbul: İşaret Yayınları.

Fayda, M. (1992). "Batn-ı Nahle Seriyyesi", DİA, cilt 5, sayfa 202-203, İstanbul: TDV Yayınları.

Günaltay, Ş. (1997). İslâm Öncesi Araplar ve Dinleri, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

Hamidullah, M. (2002). Hz. Peygamber'in Savaşları, çev. Nazire Erinç Yurter, İstanbul: Beyan Yayınları.

Hamidullah, M. (1412/1991). İslâm Peygamberi, çev. Salih Tuğ, cilt 1-2, sayfa 401, İstanbul: İrfan Yayıncılık.

Hamidullah, M. (2007). İslâm'da Devlet İdaresi, çev. Hamdi Aktaş, İstanbul: Beyan Yayınları.

Hitti, P. K. (1980). Siyasi ve Kültürel İslâm Tarihi, çev. Salih Tuğ, cilt 1, sayfa 176, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

İsfahânî, Râgıb, Hüseyin b. Muhammed b. El-Mufaddal (2007). Müfredat Kur'an Kavramları Sözlüğü, çev. ve not. Yusuf Türker, İstanbul: Pınar Yayınları.

İbn Habib, Ebu Cafer Muhammed (t.y.) el-Muhabber, Beyrut.

İbn Hişâm, Ebu Muhammed Abdülmelik (t.y.). es-Siretü'n-nebeviyye, thk. Mustafa eş-Şekâ, İbrahim el-Eybârî, Abdülhafız Şelebî, cilt 1, sayfa 601-602, b.y.y.

İbn Kesir, Hafız İmadüddin Ebu'l Fida İsmail b. Ömer b. Kesir (t.y.) el-Bidaye ve'n Nihaye, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî, cilt 5, sayfa, 162, b.y.y.

İbn Kuteybe, Ebi Muhammed Abdullah b. Muslim (1960). el-Mearif, thk. Servet Ukkâşe, b.y.y.

İbn Mâce, Hafız Ebi Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvini,(1414/1994). Sünen thk. Muhammed Fuad Abdülbaki, cilt 2, sayfa 939, Kahire.

İbn Manzur, Ebu'l Fadl Cemalüddin Muhammed (t.y.). Lisanu'l-Arab, cilt 12, sayfa 445, b.y.y.

İbn Sa'd, Muhammed el-Basri, et-Tabakatü'l-kübra, thk. Muhammed Abdülkadir Ata, cilt 2, sayfa 7, Beyrut/Lübnan: Daru'l-kütübi'l-ilmiiyye.

İbnü'l Esir, Ebu'l Hasen Ali b. Ebi'l Kerem Muhammed b. Muhammed b. Abdülkerim (1407/1987), el-Kamil fi't Tarih, thk. Ebi'l Fida Abdullah el-Kâdî, Beyrut, cilt 2, sayfa 14, b,y.y.

İbrahim Mustafa (1961). Mu'cemu'l-vasît, Mısır, cilt 2, sayfa 670, b.y.y.

İmadüddin Halil (2003). Muhammed Aleyhisselam, Ar. çev. İsmail Hakkı Sezer, Konya: Yediveren Yayınları.

Kapar, M. A. (1990). "Hz. Peygamber'in Savaşlarına Genel Bir Bakış", Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fak. Der., Konya, Sayı: 3, 405, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.

Karaman, H. (2007). "Asr-ı Saadet'te İslâm Hukukunun Oluşumu", Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslâm, ed. Vecdi Akyüz, cilt 2, sayfa 267, İstanbul: Ensar Neşriyat

Kastallânî, Ebu'l Abbas Ahmed b. Muhammed b. Ebi Bekir (1972). el-Mevahibu'l-Ledünniyye, şrh. Muhmud Abdulbaki, çev. İhsan Uzungüngör, İstanbul: Semerkand Yayınları.

Kur'an-ı Kerim Meali (2009). Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara: Özgün Matbaacılık.

Mahmudov, E. (2010). Sebepleri ve Sonuçları Açısından Hz. Peygamber'in Savaşları, İstanbul: İSAM Yayınları.

Makrizî, Takıyyuddin Ahmed b. Ali Abdülkadir b. Muhammed (t. y.). İmtaü'l Esmâ bima li'n-Nebiiyi mine'l- Ahvali ve'l Emvali ve'l Hafedeti ve'l- Meta, thk. ve tlk. Muhammed Abdülhamid en-Numeysi, cilt 1, sayfa 115, b.y.y.

Mâverdî, Ebu'l Hasan Habib (1994). Ahkâmu's-Sultaniyye, çev. Ali Şafak, İstanbul: Bedir Yayınları.

Mubarek el-Furi (t.y.). er-Rahiku'l-Mahtum, b.y.y.

Önkal, A. (2019). Muhtasar Siyer-i Nebi aleyhisselam, İstanbul: Hikmetevi Yayınları.

Özdemir S. (2009). "Seriyye", DİA, cilt 36, sayfa 565, İstanbul: TDV Yayınları.

Özdemir, S. (1996). Hz. Peygamber'in Seriyeleri (Basılmamış YL Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özel, A. (1995). "Esir", DİA, cilt 11, sayfa 382, İstanbul: TDV Yayınları.

Rodinson, M. (2013). Muhammed Yeni Bir Dünyanın ve Peygamberin Doğuşu, çev. Atilla Tokatlı, 196-197, İstanbul: Doruk Yayınları.

Sarıçam, İ. (2007). Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Sell, E. (1911). "Ghazwas and Sariyas", The Chritian Literature Society For India, London, Madras And Colombo, S. P.C.K., 108-109, Madras.

Semhûdî, Nureddin Ali b. Ahmed (t.y.) Vefau'l Vefa bi Ahbari Dari'l Mustafa, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, cilt 1, sayfa 275, byy.

Sinanoglu, Mustafa (2000). "Kelamcıların İsmet Anlayışının Kur'an Açısından Değerlendirilmesi", Dini Araştırmalar, Sayı: 8, cilt 3, sayfa 184, Ankara: Motif Yayıncılık.

Şehzade Korkut (2013). Hallu İşkâli'l-Efkâr fi Hilli Emvâli'l-Küffâr, İslâm'da Ganimet ve Cariyelik Osmanlı Sistemine İçeriden Bir Eleştiri, çev. Osman Güman, Yay. Haz. Asım Cüneyd Köksal, İstanbul: İSAR Yayınları.

Şibli, Mevlana (1977). Asr-ı Saadet, çev. Ömer Rıza Doğrul, cilt 1, sayfa 388-389, İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım

Şulul, Kasım (2014). Ana Hatlarıyla Siyer-i Nebi, İstanbul: Ensar Neşriyat.

Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir (t.y.). Tarihu'l-Ümem ve'l Müluk, thk. Muhammed Ebu'l Fadl İbrahim, cilt 2, sayfa 412-413, Beyrut/Lübnan.

Urve b. Zubeyr (1401)b Megazi Rasulillah, thk. Muhammed Mustafa el-A'zami, Suudi Arabistan.

Vâkıdî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vakıd (1404/1984). Kitabu'l-meğâzî, thk. Serkis Corcis, cilt 1, sayfa 14, Beyrut.

Watt, Montgomery (1993). İslâm Nedir, çev. Elif Rıza, İstanbul: Birleşik Yayıncılık.

Yaman, A. (2009). "Seleb", DİA, cilt 36, sayfa 398, İstanbul: TDV Yayınları.

Yazır, M. H. (1979). Hak Dini Kur'an Dili, Cilt 4, sayfa 2365, İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım.

Yeniçeri, C. (2007). "Asr-ı Saadette Devlet Bütçesi", Bütün Yönleriyle Asr-ı Saadette İslâm, Ed. Vecdi Akyüz, İstanbul, cilt 2, sayfa 396, İstanbul: Ensar Neşriyat

Zalat, Abdurrahim Mahmud (1989). Uddetu'n-Nefsiyye ve'l Maddiyye fi Şi'ri'l Hurubi'l Cahili, İskenderiyye.

Zührî, İbn Şihab, Muhammed b. Müslim b. Ubeydullah (2016). el-Meğâzî İlk Dönem İslâm Tarihinde Savaşlar, çev. Muhammed Nur Akdoğan, Ankara: Ankara Okulu Yayınları.

